

## **СТАНОВЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО САМОГУБСТВО У КИЇВСЬКІЙ РУСІ**

Консолідація всіх слов'янських князівств навколо Києва спричинила появу нової держави – Київської Русі. Політична назва «Київська Русь» з'явилася значно пізніше. Сучасники ж називали свою державу «Руською землею» або «Руссю», а в XII столітті – «Вкраїною» [Кузьминець О. А. Історія держави і права України: Навч. посіб. / О. А. Кузьминець, В. С. Калиновський, П. А. Дігтяр; Ред.: Я. Ю. Кондратьєв. – К.: Україна, 2000. – 428 с.].

Складно припустити, як і скільки б тривав цей процес, якби князівські владні повноваження наприкінці X-XI століття не були підкріплені державною політикою Давньоруської Православної Церкви [Щапов Я. Н. Государство и церковь Древней Руси X-XIII вв. / Я. Н. Щапов. – М.: Наука, 1989. – 232 с.].

У тому числі, Православна церква внесла значний вклад і в розвиток кримінально-правової політики Київської Русі. При цьому не були забуті й базові (родові) об'єкти – православна догма та обрядові практики як інструмент збереження сімейного, общинного, громадського порядку [Попов А. В. Суд и наказания за преступления против веры и нравственности по русскому праву / А. В. Попов. – Казань: Типолитография императорского университета, 1904. – 521 с.].

Після прийняття християнства в Київській Русі вся відповідальність за дії, пов'язані із заподіянням собі смерті, встановлювалася тільки на рівні церковних законів. Самогубець став вважатися грішником, носієм зла, а самогубство – страшним злочином проти Бога, самим тяжким, непростим гріхом, огудою на Святого Духа.

Виходячи з цього, треба сказати, що поява в Київській Русі негативного ставлення до самогубства виявляється в найдавніших грамотах церковного законодавства. Так, на підставі чотирнадцятої канонічної відповіді Тимофія Олександрійського, затвердженого VI Всесвітнім Собором у 680-681 роках, самогубство прирівнювалося Православною Церквою до вбивства, що тягнуло за собою кримінальну відповідальність. Разом з тим, зазначеними нормами не відносилось до самогубства позбавлення себе життя, вчинене в стані божевілля [4, с. 408]. Померлих не похристиянськи (через самогубство) ховали під порогом будинку, пробивши груди самогубця осиковим колом, що вважалося захистом від нечистої сили [Таганцев Н. С. О преступлениях против жизни по русскому праву: в

2 т. / Таганцев Н. С. – С. – Пб.: Тип. А. М. Котомина, Тип. Н. А. Неклюдова, 1870-1871. – Т. 2. – 1871. – 424 с.].

Свій подальший розвиток щодо відповідальності за самогубство та доведення до самогубства церковна юрисдикція отримала в Статуті князя Ярослава [Таганцев Н. С. О преступлениях против жизни по русскому праву: в 2 т. / Таганцев Н. С. – С. – Пб.: Тип. А. М. Котомина, Тип. Н. А. Неклюдова, 1870-1871. – Т. 2. – 1871. – 424 с.].

Саме у Статуті Ярослава Мудрого вперше згадується про доведення до самогубства. Так, статтею 24 короткої редакції Статуту князя Ярослава Мудрого встановлювалася заборона для батьків насильно одружувати дітей. Передбачалося, якщо батьки насильно видавали дочку заміж і це стало причиною її самогубства, батьки визнавалися винними в самогубстві або замаху на самогубство останньої та підлягали покаранню у виді сплати штрафу. Подібним чином кваліфікувалися дії батьків і відносно юнака [Уколова Ю. А. Проблемы квалификации доведения до самоубийства как преступного деяния: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Уколова Юлия Александровна. – Москва, 2008. – 219 с.].

Далі, логічним представляється звертання до норм Руської Правди – одного із самих значних пам'ятників давньоруського права X століття. Першим видом суду за Руською Правдою був суд «у душогубстві». Під «душогубством» поряд з вбивством розумілося й самогубство. У текстах при вказівці на самогубство вживався зворот « від своїх рук загубиться» [8, с. 187]. Суд «у душогубстві» за Руською Правдою, тобто суд по справах про вбивство, так і у справах про самогубство належав князеві [Уколова Ю. А. Проблемы квалификации доведения до самоубийства как преступного деяния: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Уколова Юлия Александровна. – Москва, 2008. – 219 с.].

Таким чином, київоруський етап становлення законодавства про самогубство характеризується тим, що церковні та світські кримінальні закони греко-римського права, які привносилися одночасно із процесом хрещення на Русь вимагали відповідного національного підтвердження та закріплення, що реалізувалося в Статутах спочатку великих, а потім і удільних князів, де вперше згадується доведення до самогубства. У видатному пам'ятнику давньоруського права X століття – Руській Правді містилися норми про «душогубство», де поряд з вбивством, встановлювалася відповідальність і за самогубство. Надалі, у світському законодавстві яких-небудь норм щодо самогубства не існувало до початку XVIII століття, правове регулювання відповідних відносин здійснювалося, виключно, через церковні установлення.